

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

היה כותבה דורשה ומגיהה אם כיוון לבו יצא

במשנה הפותחת את הפרק השני של מסכת מגילה (יז.) אומרת המשנה: היה כותבה, דורשה ומגיהה [ומתוך כך קוראה. רש"י], אם כיוון לבו - יצא, ואם לאו - לא יצא.

הגמרא (יח:) מבררת על איזה אופן העמידה המשנה את דבריה. שהרי אם מדובר שהוא אומר בפיו את פסוקי המגילה וכותבם על גבי הקלף, פסוק אחר פסוק, הרי לא יצא ידי חובתו, כיון שבאופן זה קריאת המגילה נעשית שלא מתוך הכתב, שהרי רק אחר קריאתו הוא כותב את הפסוקים על הקלף. ואם מדובר שקריאתו נעשית אחר הכתיבה, דהיינו שהוא כותב פסוק אחר פסוק, ואחר כתיבתו הוא קורא את הפסוק בפיו - עדיין לא הועלנו בכך לבאר את דין המשנה, כיון שגם באופן זה אינו יוצא ידי חובה, מאחר והדין הוא שהמגילה צריכה להיות כתובה כולה [או עכ"פ מהפסוק 'איש יהודי'] כדי שיכול לקיים בה דין קריאה מתוך הכתב, ואילו מגילה זו נכתבת בשעת הקריאה, נמצא שבשעת קריאתו עדיין אין המגילה כתובה כדינה.

ומסיקה הגמרא: אלא דמנחה מגילה קמיה וקרי לה מינה פסוקא פסוקא וכתב לה, ע"כ. דהיינו, סופר זה מחזיק לפניו שתי מגילות, האחת - מגילה כתובה כדינה, ממנה הוא מקריא את הפסוקים, והשניה - המגילה אותה הוא כותב בשעה זו, ועל כך אומרת המשנה שאם כיוון ליבו יוצא ידי חובתו בקריאת הפסוקים מהמגילה הראשונה, הכשרה.

נידון החות יאיר אם שבועה בכתב חשובה שבועה

והנה בשו"ת חות יאיר (סימן קצד) דן באחד שכתב בשטר שהוא נשבע לחברו שהוא חייב לו כך וכך דמים, אך למעשה לא נשבע לו על כך, האם יש תוקף לשטר זה שכתב בו שהוא נשבע לו, כשבועה. וחיידש החות יאיר, שאם כתב 'והריני נשבע לשלם' או 'הריני מקבל עלי באלה בשבועה ובתקיעת כף לשלם', נראה שהרי כתיבתו זו כשבועה ממש. כי לא יגרע כח כתיבה לענין קיום הדבר, ולכן נראה פשוט שכל שמקבל עליו בנדר או בשבועה, ולא דיבר דבר אלא רק כתב בפנקסו: אני מקבל עלי לצום בה"ב או ליתן צדקה כך וכך, הוי כאילו הוציאו בפיו.

ומוסיף החות יאיר, שאף שידעתי ממעלת הדיבור שהוא גדר האדם, 'חי מדבר' וכמו שתרגם אונקלוס את הכתוב (בראשית ב ז) "ויהי האדם לנפש חיה" - לרוח ממללא. וכמה התעוררות יעורר אדם בהבל פיו, לטוב ולמוטב. מכל מקום לענין קיום הדבר, לא יגרע כח כתיבה מהדיבור. וכמו שיש פעולות נוראות בלחשים, כך יש גם פעולות נפלאות בקמיעין. וכן כתבו גורי האר"י שהאדם בכתיבת דברי תורה מתקן עולם העשייה.

ראיות השב יעקב מסוגיית הגמרא במגילה שכתובה לאו כדיבור

לעומתו, מביא השב יעקב (ח"א סימן מט) ראיה מסוגיית הגמרא במגילה, ממנה ניתן ללמוד כי כתיבה אינה כדיבור. שהרי לפני שהסיקה הגמרא שהמשנה עוסקת בצירוף שלפני הסופר ישנה מגילה נוספת, הכתובה כתיקנה, הבינה הגמרא שהוא כותב את המגילה מזכרונו. ודנה הגמרא אם קורא את הפסוקים ואחר כך כותבם או כותבם ואחר כך קוראם. וביארה הגמרא שאם תחילה קורא את הפסוקים ורק אחר כך כותבם, אינו יוצא ידי חובתו, כיון שהוא קורא את המגילה על פה. והיינו שהבינה הגמרא שכוונת המשנה שיוצא ידי חובה מחמת קריאת הפסוקים בפה, וכמו שפירש רש"י (ד"ה דקא): דקא מסדר פסוקא, על פה, וכתב ליה. וקתני 'יצא' על ידי קריאת אותו סידור.

ומעתה, אם אכן צדקו דברי החות יאיר שכתובה כדיבור, מדוע הוצרכה הגמרא לפרש שבכוונתו לצאת ידי חובה על ידי הקריאה, הרי בעצם כתיבתו חשוב כקורא, ומדוע לא פירשה הגמרא שהוא כותב את המגילה וכוונתו לצאת ידי חובה בכתיבה זו עצמה. ובפרט שבמשנה לא מוזכר כלל שהסופר קרא את המגילה בפיו, אלא רק "כותבה, דורשה ומגיהה" - ואם כן פירוש זה אף פשוט יותר בלשון המשנה, ומנין לה לגמרא להוסיף שהסופר קראה בפה. אין זאת אלא שהיה פשוט לגמרא שכתובה אינה כדיבור, ולכן הוצרכה להוסיף שכוונת המשנה שבמהלך הכתיבה אף קרא הסופר את פסוקי המגילה בפיו, ודנה הגמרא אם קראם קודם הכתיבה או לאחריה. ומאחר שלענין קריאת המגילה כתיבה לאו כדיבור, כל שכן לענין שבועה, שלגבה נאמר בפסוק: "לבטא בשפתיים". וכך גם נקטו בשו"ת ר"י מיגאש (סימן קבו), שו"ת חכם צבי (הנוספות בסוף הספר, סימן א אות יב). וכן הביא השב יעקב שם בשם שו"ת הרשד"ם (סימן פא) שהביא כן בשם הר"י יוסף הלוי. וכ"כ גם בשו"ת המבי"ט (סוס"י ט).

ראייה נוספת מסוגייתנו מביא השב יעקב ממסקנת הגמרא: אלא דמנחה מגילה קמיה וקרי לה מינה פסוקא פסוקא וכתב לה. ואם אכן כתיבה הרי היא כדיבור, מדוע מוסיפה הגמרא ש'קרי לה מינה', בלאו הכי יש לו לצאת ידי חובה מחמת כתיבתו שהיא כדיבור. ראייה זו מביא מהר"י ענגיל בגיליוני הש"ס גם בשם שו"ת שאילת יעב"ץ (סימן קמ), ומוסיף שמצא שכבר קדמו בראיה זו בשו"ת רדב"ז (ח"ג סימן א'לא).

והנה לא פירש לנו השב יעקב כוונתו, הרי לכאורה מצד הכתיבה אין טעם להכשיר את קריאתו, כיון שהוא כותב את המגילה פסוק אחר פסוק, ואם כן תשוב למקומה קושיית הגמרא שצריך שתהיה

כתיבה

כדיבור

יום חמישי כו טבת

מגילה דף יח

הגמרא

a8843414@gmail.com

כתובה כולה. ולכאורה כוונת השב יעקב, שכיון שהוא מעיין במגילה הכתובה כתיקנה וכותב, וכתובה הרי היא כדיבור, אם כן נמצא שהוא כקורא מתוך הכתב, היינו שכתובתו שהיא כדיבור נעשית מתוך הכתב - המגילה השניה הכתובה כתיקנה.

כתיבה או קריאה אחר הסתכלות בקלף אם חשובה קורא מתוך הכתב

רבי וולף איגר, דודו של רבי עקיבא איגר, מציין בתשובה לאחיינו (שו"ת רע"א ח"א סימן כט) לדברי החות יאיר, לראיותיו ולדחיית השב יעקב. זאת בנוגע לנידון שהעלה בדין ספירת העומר בכתיבה [והארכנו בנידון זה במקום אחר]. במכתב חוזר (סימן ל) מסכים רע"א לדחייתו של השב יעקב לראיות החות יאיר, אלא שהוא מציין שיחד עם זאת לא מצא בדברי השב יעקב ראייה ברורה שכתובה לאו כדיבור דמי. והוא דוחה את ראיותיו של השב יעקב מסוגייתנו.

תחילה דוחה רע"א את ראיית השב יעקב ממסקנת הגמרא, שמגילה מונחת לפניו והוא קורא בה וכותב. רבי עקיבא איגר מדמה את הסופר הקורא במגילה הכשרה ואחר כך כותב את הפסוק שקרא במגילה החדשה, לאדם שראה פסוק מתוך המגילה והרהר בו, ואחר כך קרא את הפסוק בעל פה - שהרי במקרה כזה פשוט הדבר שלא יצא ידי חובתו כיון שסוף סוף קרא את המגילה בעל פה, ואין כל תועלת במה שתחילה ראה את הפסוק בכתב. כך גם סופר זה, הן אמת שתחילה עיין בפסוק הכתוב במגילה הכשרה, אך אחר כך כשנפנה לכתובת המגילה השניה - כעת כתיבתו אף שהיא כקריאה אינה חשובה יותר 'קורא מתוך הכתב'.

ובספר שלמי תודה (פורים סימן יז ס"ק ג) כתב להעיר, על אותם חזנים הממהרים בקריאתם, שלפעמים מסתכלים בתיבה ואחר כך מזירים עיניהם לתיבה שלאחריה ורק אז קורין את התיבה הקודמת שכבר ראו, ולכאורה הרי זה כמי שקראה על פה שלא יצא ידי חובתו. משום דבעינן שיראה מתוך הכתב את התיבה בשעה שמוציא את התיבה בשפתיו, ושבאותו רגע ממש שקורא התיבה בפיו יראה בנפיים הספר. והסתפק שם שמא מועיל לעינן זה כשאומר התיבה תוך כדי דיבור לראייתה בספר, אך הסיק שמ"מ בודאי טוב יותר להקפיד על כך שיראה כל תיבה ותיבה בספר בשעה שמוציא התיבה מפיו.

אמנם בשו"ת אגרות משה (ח"ה, או"ח ח"ג סימן יט) כתב להסתפק באופן שקורא הבעל קורא בספר ובשעת הקריאה אינו מביט בתיבה שקורא, אלא זוכר הוא את קריאתה ממה שראה קודם לכן, שאפשר שחשוב כקורא מתוך הספר אף שהוא אחר תוך כדי דיבור. ודן שיש בכך קולא וחומרא; קולא - באופן שנצרך לעצום עיניו מאיזה סיבה [או בציור שצייר הגרשב"צ פלמן זצ"ל] שמ"מ נחשב שקרא מתוך הספר. וחומרא - באופן שאינו יודע הטעמים ומניח חומש על השולחן ורואה הפסוק בו ואחר כך קוראו מתוך הקלף, שאף אם נאמין שרואהו בתוך הקלף, מכל מקום יש לנו להחשיב קריאתו עכ"פ בתוך כדי דיבור - כקריאה מתוך החומש ולא כקריאה מתוך הקלף.

דחיית רע"א לראיית השב יעקב שכתובה כדיבור בלא השמעה לאזניו

והנה השב יעקב הוכיח כדבריו גם מתחילת דברי הגמרא, כשהבינה הגמרא שאותו סופר קורא את הפסוקים מזכרונו בעל פה ואחר כך כותבם, ועל כך הקשה השב יעקב מדוע הוצרכה הגמרא להוסיף שהסופר קורא את הפסוקים בפה - הרי די בכך שהוא כותבם במגילה וכתובה הרי היא כדיבור. ועל כך לא תוכל הגמרא לדחות שהרי הוא כקוראה על פה, כיון שהוא קוראה בשעת כתיבתו. [ובשלב זה עדיין לא נחתה הגמרא לדין זה שצריך שתהא כתובה כולה על הקלף קודם הקריאה]. והכריח מכאן השב יעקב שכתובה לאו כדיבור דמי, ולכן הוצרכה הגמרא לפרש שהסופר קרא את המגילה בפה.

ודוחה רבי עקיבא איגר, שהטעם שהוצרכה הגמרא להעמיד שהסופר קרא את המגילה בפה, אינה מחמת שאין כתיבה כדיבור, אלא שאף אם כתיבה כדיבור - הרי לא עדיף 'דיבור' זה מדיבור בלחש, באופן שאינו שומע באוזניו את דיבורו. וכיון דקיי"ל שכל הברכות צריך לכתחילה להשמיעם לאזניו, דילפינן מהכתוב גבי קריאת שמע 'שמע' - השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפיו, לכן אף שבדיעבד יצא ידי חובה (או"ח סימן ר"ס"ג), מכל מקום נקטה הגמרא אופן זה שהסופר קרא המגילה בפה - כדי להעמיד המשנה לכולי עלמא, אף לדעת רבי יוסי הסובר שהקורא ולא השמיע לאזניו לא יצא.

בתשובת דודו (סימן לא) הוא מעיר על דברי רע"א, אשר נראה מדבריו כאילו נצרך ליישוב אחד על ראיית השב יעקב מריש הסוגיא, ויישוב אחר לראייתו ממסקנת הסוגיא. ולכאורה אחר שהסיק רע"א שהעמידה הגמרא דין המשנה בקריאה ממש כדי לקיים דין 'השמע לאזניך', יכול היה ליישב בדרך זו גם את ראיית השב יעקב ממסקנת הסוגיא - שלכך נקטה הגמרא שרוצה לצאת ידי חובה בקריאה מתוך המגילה הכתובה, ולא בכתיבת המגילה החדשה, אף אם נגדיר כתיבתו כ'קורא מתוך הכתב' - כיון שסוף סוף לא עדיפה כתיבתו מדיבור בלא השמעה לאזניו, שלדעת רבי יוסי אי

נו יוצא בו ידי חובתו.

הערת רבי וולף איגר על יישוב רע"א

רבי וולף מוסיף ומעיר על יישובו של רע"א, שבכך לא הועיל אלא לפרש את דברי הגמרא שהעמידה דין המשנה בציור זה כדי לפרשו גם אליבא דרבי יוסי הסובר שהשמעה לאוזן מעכבת אף בדיעבד. אך עדיין יש להקשות קושיה זו על דברי השולחן ערוך, כי מחד העתיק השו"ע (סימן תרצ"ג) דין המשנה, כאוקימתת הגמרא: היה כותבה, שקורא פסוק במגילה שמעתיק ממנה וכותבה וכו'. ומאידך, פוסק השו"ע שהקורא ולא השמיע לאזניו יצא ידי חובתו - ומדוע הוצרך אם כן השו"ע להעתיק אוקימתת הגמרא בצורתה, אם כל טעם העמדת המשנה באופן זה אינה אלא לפי דעת רבי יוסי, דעה שלא פסק

השו"ע להחליט על עמדות נדרים פלוס - לחפש 'קצת שיערי הלכה מורשה ודעת' ולבחור באפשרות התרומה ל'החידוש היומני' - ניתן לבקש הנצחה או הקדשה בהערה

"אחד
שאינו יודע
הטעמים
ומסתכל
בחומש על
השולחן
ואח"כ
קורא
מתוך
הקלף,
יש לנו
להחשיב
קריאתו
כקריאה
מתוך
החומש"

החידוש היומני מוקדש
לזכות

הרך הנולד

בן רבי רפאל שליט"א

שיגדל לתורה, חופה
ומעשים טובים